

Adalet Peşinde Aileleri Platformu
TBMM Adalet Komisyonu'na Sunulmak Üzere Hazırlanmıştır
Tarih: 03 / 11 / 2025

Özet

Bu çalışma, 11. Yargı Paketi'nin 27. maddesiyle 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirleri Hakkında Kanun'da yapılan değişikliklerin, 6 Şubat 2023 Depremi kapsamındaki ceza yargılamaları ve infaz süreçleri üzerindeki etkilerini incelemektedir. Düzenleme, erken açık ceza infaz kurumuna ayrılma ve genişletilmiş denetimli serbestlik imkânları üzerinden infazın fiilen kısılmasına yol açarak deprem suçlarında cezasızlık riskini artırmaktadır. Bu risk, devletin yaşam hakkı kapsamındaki pozitif yükümlülükleriyle çelişmekte ve toplumsal adalet beklentisini zedelemektedir.

Çalışmada ayrıca geçmiş infaz indirimi düzenlemelerinin (2000 Şartlı Salıverme – Rahşan Affı ve 2020 İnfaz Düzenlemesi) suç tekrarına, kamu güvenliğine ve yüksek riskli sektörlerde ölümcül sonuçlara etkisi istatistiksel veriler ışığında analiz edilmiştir. Sonuç olarak çalışma, Madde 27'nin tamamen kaldırılmasını; bu mümkün değilse deprem suçlarının düzenlemeden açık biçimde istisna edilmesini önermektedir.

1. Giriş

6 Şubat 2023 Depremleri, Türkiye'nin modern tarihinde yalnızca fiziksel yıkımın değil, aynı zamanda toplumsal, ekonomik, kültürel ve psikolojik açıdan derin bir kırılmanın simgesidir. Depremin yarattığı felaket, salt bir doğal afetin sonucu değil; yıllara yayılan mühendislik kusurları, yapı denetimindeki yapısal zaafılar, imar aflarıyla meşrulaştırılmış riskli yapılaşma örüntüleri, kamu görevlilerinin gözetim ve denetim sorumluluğundaki eksiklikler, bilimsel uyarıların sistematik biçimde göz ardı edilmesi ve idari karar alma süreçlerindeki kurumsal aksaklıkların ortaklaşa ürettiği çok katmanlı bir çöküşün dışavurumudur. Bu nedenle depremin sonuçları, doğal bir felaketin çok ötesinde, insan eliyle büyütülmüş bir yıkımın toplumsal ve kurumsal tezahürü olarak değerlendirilmelidir.

Deprem bölgesinde **39.441 bina tamamen yıkılmış**, ağır hasarlı ve yıkılması gereken yapı sayısı **200 binin üzerine çıkmıştır**. Resmî verilere göre **53 binden fazla kişi hayatını kaybetmiş**, yüz binlerce insan yaralanmış, **1,5 milyon kişi barınma imkânını kaybetmiş**, yaklaşık **3,3 milyon kişi** başka illere zorunlu göç etmek durumunda kalmıştır. Bu demografik hareketlilik, bölge şehirlerinin toplumsal dokusunu, ekonomik ritmini ve kültürel sürekliliğini köklü biçimde dönüştürmüştür.

Felaketin etkileri yalnızca can kaybı ve yapı hasarıyla sınırlı kalmamış; ekonomik üretim neredeyse durma noktasına gelmiş, sanayi ve tarım tesisleri işlevsiz hâle gelmiş, **100 binden fazla işletme** faaliyetlerine son vermek zorunda kalmıştır. Bölgesel işsizlik olağanüstü seviyelere yükselmiş, yoksulluk ve gelir eşitsizliği derinleşmiş, kamu altyapısı –hastaneler, yollar, okullar, iletişim ve lojistik hatları– işlevsiz hâle gelmiştir. Yaklaşık **4 milyon kişinin** akut ve kronik psikososyal travma yaşadığı, kırılgan gruplar üzerinde derin etkilerin ortaya çıktığı bilinmektedir. Eğitim süreçlerinin sekteye uğraması, sağlık hizmetlerinin aksaması, kültürel mirasın tahrip olması, toplumsal hafızanın zarar görmesi ve aile yapılarının parçalanması, depremin etkilerinin yalnızca bugünü değil, gelecek kuşakları da doğrudan etkileyen nitelikte olduğunu göstermektedir.

Bu tablo, deprem suçlarının klasik “taksirle ölüme sebebiyet verme” kategorisinde değerlendirilemeyeceğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Deprem suçları, kentleri yok eden, ekonomik yapıları çökertebilen, sosyal yaşamı altüst eden, demografik dengeleri değiştiren ve

gelecekteki yaşam koşullarını doğrudan etkileyen, kamusal niteliği ağır basan **çok aktörlü ve sistemselsuçlar** olarak ele alınmalıdır.

Bu nedenle deprem suçlarının yargılanması ve infaz edilmesi yalnızca bireysel cezalandırma meselesi değil; toplumsal güvenin yeniden inşası, devletin yaşam hakkı kapsamında üstlendiği pozitif yükümlülüklerin yerine getirilmesi, gelecekteki depremlerin önlenmesine yönelik yapısal caydırıcılığın sağlanması, mühendislik ve yapı denetiminde etik standartların pekiştirilmesi ve toplumsal hafızanın onarılması açısından hayati bir önem taşımaktadır.

Bu bağlamda 11. Yargı Paketi’nin 27. maddesi, deprem suçlarının ağır kamusal niteliği ile bağdaşmayan bir infaz esnekliği yaratarak cezanın görünürlüğünü zayıflatmakta ve toplumsal adalet beklentisini olumsuz yönde etkilemektedir. Çalışmada bu düzenleme, hukuki, kriminolojik ve kamu politikası perspektiflerinden bütüncül biçimde değerlendirilmektedir.

2. Düzenlemenin Kapsamı ve Deprem Suçlarına Etkisi

2.1. Düzenlemenin Normatif İçeriği

11. Yargı Paketi’nin 27. maddesi, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirleri Hakkında Kanun’un Geçici 10. maddesinde öngörülen erken açık ceza infaz kurumuna ayrılma ve denetimli serbestlik koşullarını genişleten bir düzenleme niteliği taşımaktadır. Bu hüküm, 31.07.2023 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından uygulanacak şekilde kurgulanmıştır. Dolayısıyla, zaman bakımından uygulama alanı itibarıyla 6 Şubat 2023 Depremi’ne ilişkin tüm cezai eylemler, bu düzenlemenin potansiyel etki alanı içine girmektedir.

Bu bağlamda, depreme ilişkin ceza yargulamalarında verilecek mahkûmiyet kararlarının infaz rejimi, söz konusu geçici madde aracılığıyla köklü biçimde değişime uğrama riski taşımakta; infazın süresi ve niteliği, bu düzenleme ile önceki mevzuata göre hükümlü lehine genişlemektedir.

2.2. Deprem Suçlarında Olası Etkiler

Deprem suçları bakımından en kritik sorun, bilinçli taksir kapsamında 16–22 yıl aralığında hükmedilebilecek hapis cezalarının, infaz indirimi, açık cezaevi ve denetimli serbestlik hükümlerinin bir araya gelmesi sonucunda fiilen 2–4 yıl kapalı ceza infaz kurumunda geçirilmesi ihtimalinin doğmasıdır. Bu durum, kitlesel ölümlerle sonuçlanan ve ağır kamusal sorumluluk içeren deprem suçlarında ceza adaletinin görünürlüğünü ve caydırıcılığını önemli ölçüde zayıflatmaktadır.

Cezanın bu denli kısılması, özellikle çok sayıda insanın yaşamını kaybettiği ve ağır hasarların ortaya çıktığı dosyalarda, hem mağdurlar hem de kamuoyu nezdinde “cezasızlık” algısını besleyebilecek niteliktedir. Bu algı, yalnızca bireysel adalet beklentisini değil, aynı zamanda kamu otoritesinin meşruiyetini ve hukuk devletine duyulan güveni de doğrudan etkilemektedir.

3. Cezasızlık Riski ve Toplumsal Etki

3.1. Cezanın Caydırıcılığının Zayıflaması

Deprem suçları, yalnızca münferit bireysel hatalara dayanmamakta; mühendislik kusurları, proje ve uygulama hataları, yapı denetim sistemindeki yapısal açıklar ve kamu görevlilerinin ihmalleri gibi çoklu ve kurumsal nitelikli sorumluluk alanlarından beslenmektedir. Bu tür suçlarda caydırıcılığın tesis edilebilmesi, etkili soruşturma mekanizmalarının işletilmesine, makul sürede ve adil bir

yargılama sürecinin yürütülmesine ve nihayetinde verilen cezanın toplum tarafından görünür ve anlamlı bir şekilde infaz edilmesine bağlıdır.

Madde 27 ile öngörülen infaz esnekliği, bu üç temel unsuru da dolaylı biçimde zayıflatmaktadır. Cezanın süresinin kısalması ve kapalı ceza infaz kurumunda kalınan sürenin sembolik düzeye inmesi, cezanın hem sembolik hem de fiilî etkisini sınırlandırmakta; özellikle mühendislik ve kamu görevi gibi yüksek sorumluluk gerektiren meslek alanlarında, ileride benzer ihmal ve ihlallerin önlenmesi bakımından beklenen caydırıcılık etkisini azaltmaktadır.

3.2. Devlete Güven Üzerindeki Etki

Deprem bölgelerinde yürütülen saha çalışmalarında, adalet beklentisinin, hem bireysel hem toplumsal rehabilitasyon süreçlerinin en temel bileşenlerinden biri olduğu ortaya konmaktadır. Yakınlarını depremde kaybeden ya da ağır travmaya maruz kalan kişiler açısından ceza yargılaması, yalnızca hukuki bir süreç değil, aynı zamanda toplumsal tanınma, onarım ve yeniden bağ kurma sürecidir.

Bu çerçevede, infazın süre bakımından kısalması ve failin erken tahliye edilmesi ihtimali, özellikle kamu görevlileri ve meslek profesyonelleri (mühendisler, müteahhitler, denetçiler) söz konusu olduğunda, devlet ile toplum arasındaki güven ilişkisinde ciddi bir erozyona yol açma riski taşımaktadır. Mağdurlar ve kamuoyu nezdinde, “devletin yaşam hakkı ihlallerine karşı yeterince kararlı davranmadığı” yönündeki algının güçlenmesi, hem hukuk devletine duyulan inancı zayıflatmakta hem de geleceğe yönelik güven duygusunu sarsmaktadır.

4. Geçmiş İnfaz İndirimi Düzenlemelerinin İstatistiksel Etkileri

Bu bölümde, infaz indirimi ve af niteliği taşıyan düzenlemelerin geçmişte ortaya çıkardığı sonuçlar, somut istatistikler ışığında ele alınmaktadır. Amaç, benzer nitelikteki ceza politikalarının kamu güvenliği, suç tekrarı ve özellikle denetim gerektiren alanlardaki risk profili üzerindeki etkilerini görünür kılmaktır.

2000 tarihli Şartlı Salıverme (kamuoyunda bilinen adıyla Rahşan Affı) kapsamında yaklaşık 45.000 mahkûm tahliye edilmiştir. Adalet Bakanlığı verilerine göre, tahliye edilenlerin yaklaşık yüzde 41’i, üç yıl içinde yeniden suç işlemiş; şiddet suçlarında ise yüzde 22 oranında artış gözlenmiştir. Bu düzenleme, literatürde Türkiye’deki en yüksek suç tekrarı oranlarından birine yol açan af düzenlemelerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

Benzer şekilde, 2020 tarihli infaz düzenlemesiyle yaklaşık 90.000 kişinin tahliye edildiği bilinmektedir. TÜİK’in 2021 yılı verileri, bu düzenlemeyi takip eden dönemde taksirli ölümlerde yüzde 12, trafik cinayetlerinde yüzde 27, şiddet suçlarında yüzde 18 ve genel suç tekrarı oranında yüzde 38 düzeyinde artış yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu oranlar, infaz indirimi sistematığının özellikle şiddet ve taksirli suçlar bakımından kamu güvenliğini zayıflattığını göstermektedir.

Deprem bölgesini de kapsayan riskli alanlara ilişkin veriler, bu tablonun daha da çarpıcı olduğunu düşündürmektedir. 2020 sonrası dönemde, inşaat ve iş kazalarında kayda değer bir artış olduğu; denetim dışı çalışan sayısının yükseldiği; kusurlu yapı bildirimlerinde de belirgin bir artış gözlemlendiği rapor edilmektedir. İnşaat ve iş kazalarında yüzde 24, denetim dışı çalışan sayısında yüzde 19 ve kusurlu yapı bildirimlerinde yüzde 15 oranında artışın kayda geçtiği ifade edilmektedir.

Bu göstergeler, infaz indirimi ve erken tahliye düzenlemelerinin özellikle denetim ve uzmanlık gerektiren sektörlerde, dolaylı fakat son derece önemli riskler yarattığını; bu risklerin de nihayetinde ölüm ve ağır yaralanma gibi geri dönüşmez sonuçlara evrilebildiğini ortaya koymaktadır.

5. 27. Maddenin Deprem Suçlarına Olası Sonuçları

Modelleme çalışmaları ve mevcut infaz rejimi birlikte değerlendirildiğinde, 27. maddenin yürürlüğe girmesi hâlinde deprem yargılamalarında hüküm giymiş sanıkların önemli bir kısmının erken tahliye imkânından yararlanabileceği öngörülmektedir. Hesaplamalar, deprem dosyalarında sanıkların yaklaşık yüzde 82'sinin, erken açık ceza infaz kurumuna ayrılma ve denetimli serbestlik koşullarından yararlanma ihtimali bulunduğuna işaret etmektedir.

Ağır ceza gerektiren dosyalarda, kapalı cezaevinde kalış sürelerinin ortalama sekiz yıl düzeyinden iki ila dört yıl bandına düşmesi olası görünmektedir. Görevi kötüye kullanma gibi nispeten düşük ceza sınırına sahip suçlar bakımından ise hükümlülerin hiç kapalı ceza infaz kurumu görmeden infaz sürecini tamamlamalarının mümkün olabileceği değerlendirilmektedir.

Bu tablo, deprem gibi kitlesel ve öngörülebilir bir afette sorumluluğu bulunan kişilerin, ceza infazı bakımından diğer adi suç failleriyle benzer hatta zaman zaman daha avantajlı bir konuma gelmeleri anlamına gelebilmektedir. Böyle bir uygulama, cezasızlık algısının belirgin biçimde artmasına, yapı denetimindeki caydırıcılığın zayıflamasına ve gelecekte meydana gelebilecek depremlerde ölüm riskinin sistemselsel olarak yükselmesine yol açabilecek niteliktedir.

6. Hukuki Değerlendirme

6.1. Anayasa'nın 17. Maddesi Bağlamında Yaşam Hakkı

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 17. maddesi, yaşam hakkını temel haklar arasında güvence altına almakta ve devletin bu hak kapsamında pozitif yükümlülükler üstlendiğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Yaşam hakkının ihlali niteliğindeki kitlesel olaylarda, devletin yalnızca hukuki bir çerçeve sunmakla yetinmesi değil; etkili soruşturma yürütme, sorumluları belirleme, etkin kovuşturma süreçleri işletme ve nihayetinde mahkûmiyet kararlarını caydırıcı ve görünür bir biçimde infaz etme yükümlülüğü bulunmaktadır.

Deprem gibi öngörülebilir ve önlenabilir nitelikteki kitlesel yaşam hakkı ihlallerinde, infazın fiilen etkisizleştirilmesi veya sembolik düzeye indirilmesi, devletin bu pozitif yükümlülükleriyle çelişme riski taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında, 27. madde ile öngörülen infaz indirimi ve erken tahliye imkânlarının deprem suçlarına uygulanması, yaşam hakkı bağlamında ciddi bir tartışma ve eleştiri alanı doğurmaktadır.

6.2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), özellikle Öneriyıldız/Türkiye ve Budayeva/Rusya kararlarında, ölümle sonuçlanan ihmal zincirlerinde devletin yalnızca tazmin yükümlülüğü ile değil, aynı zamanda cezai sorumluluğu ortaya çıkarma ve caydırıcı yaptırımları fiilen uygulama yükümlülüğüyle de bağlı olduğunu vurgulamaktadır. AİHM içtihadına göre, yaşam hakkı ihlallerinde ceza soruşturmasının ve infaz sürecinin etkili olmaması, devletin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerini ihlal etmesine yol açabilmektedir.

Bu perspektiften bakıldığında, deprem gibi kitlesel yaşam kayıplarının söz konusu olduğu durumlarda, cezaların fiilen etkisizleşmesine yol açabilecek infaz rejimleri, yalnızca iç hukuk bakımından değil, aynı zamanda uluslararası insan hakları hukuku bakımından da ciddi bir sorun alanı oluşturmaktadır.

7. Sonuç ve Politika Önerileri

27. madde, deprem suçlarının ağırlığı ve niteliği ile bağdaşmayan, infazda geniş bir esneklik ve fiilî ceza indirimi yaratan bir düzenleme olarak ortaya çıkmaktadır. Depremler, Türkiye'nin "kaçınılmaz coğrafi kaderi" olmaktan çok, mühendislik, denetim ve kamu yönetimi alanlarındaki yapısal sorunların ve ihmal zincirlerinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle deprem suçlarına uygulanacak infaz rejiminin, bu ağır kamusal sorumluluk boyutunu dikkate alması zorunludur.

Bu bağlamda, birincil politika önerisi, 27. maddenin 11. Yargı Paketi kapsamındaki kanun teklifinden tamamen çıkarılmasıdır. Böyle bir adım, hem deprem suçları bakımından hem de genel ceza adaleti sistemi açısından cezasızlık riskini azaltıcı bir etki doğuracaktır.

Alternatif ve asgari güvence sağlayan politika seçeneği ise, 6 Şubat 2023 Depremi ve benzeri kitlesel afetlere ilişkin, çoklu ölüm ve yaralanma içeren tüm suçların, 27. madde kapsamından açık, istisnasız ve tereddüde yer vermeyecek şekilde hariç tutulmasıdır. Bu tür bir istisna, hem maddi adaletin sağlanması hem de toplumsal barışın ve hukuka güvenin tesisi açısından zorunlu görülmelidir.

8. Kapanış

6 Şubat 2023 Depremleri, yalnızca bir doğal afetin değil; yıllara yayılan mühendislik kusurlarının, imar aflarının, denetim eksikliklerinin, kamu görevlisi ihmallerinin, siyasi ve idari tercihlerdeki hataların ve bilimsel uyarıların sistematik biçimde göz ardı edilmesinin birikimiyle ortaya çıkan çok boyutlu bir toplumsal çöküşün ifadesidir. Deprem bölgesinde 39.441 binanın tamamen yıkılmış olması, ağır hasarlı yapı sayısının 200 bini aşması, 53 binden fazla insanın hayatını kaybetmesi, yüz binlerce insanın yaralanması, 1,5 milyondan fazla kişinin evsiz kalması ve yaklaşık 3,3 milyon kişinin başka illere göç etmek zorunda kalması, felaketin niceliksel boyutunu açıkça göstermektedir.

Bu yıkım; ekonomik üretimin durması, sanayi ve tarım tesislerinin işlevsiz hâle gelmesi, yüz binden fazla işletmenin kapanması, bölgesel işsizliğin rekor düzeylere ulaşması, yaklaşık dört milyon kişinin psikososyal travma yaşaması, eğitim süreçlerinin kesintiye uğraması, sağlık hizmetlerinin aksaması, kültürel mirasın tahrip olması, kamu altyapısının çökmesi, demografik dengelerin bozulması ve toplumsal hafızanın derin bir yara alması gibi çok boyutlu etkiler üretmiştir. Bu nedenle deprem suçları, klasik taksir suçlarının ötesine geçen; kentleri, toplumu ve gelecek kuşakları doğrudan etkileyen kamusal nitelikli ağır ihlal suçlarıdır.

Bu ölçekte bir felaketin faillerinin infaz sürecinin kısaltılması, erken tahliye edilmesi veya cezanın fiilen görünmez hâle gelmesi; cezanın caydırıcı işlevini ortadan kaldırmakta, deprem bölgesinde adalet duygusunu zayıflatmakta ve devlet-toplum güven ilişkisini ciddi biçimde zedelemektedir. Oysa adalet, yalnızca mahkûmiyet kararının verilmesiyle sağlanmaz; adalet, cezanın toplum tarafından gerçek ve görünür biçimde infaz edilmesiyle anlam kazanır. Cezanın görünürlüğü, deprem gibi kitlesel yaşam hakkı ihlallerinde hem bireysel hem toplumsal onarımın temel koşuludur.

Bu nedenle Adalet, kaybedilen canların geri gelmesi değildir; adalet, bir daha hiçbir canın kaybedilmemesi için kurulan bağıdır. Devletin görevi, bu bağı korumak ve güçlendirmektir. 27. maddenin bu hâliyle yasalaşması, yalnızca hukuki değil, toplumsal ve tarihsel açıdan da kabul edilemez bir sonuç doğuracaktır.

Adalet Peşinde Aileleri Platformu olarak açık ve net biçimde ifade ediyoruz:

Kitlesel yaşam hakkı ihlallerinin üzerini fiilen örten, cezasızlık kültürünü derinleştiren ve deprem suçlarını etkisiz bir infaz rejimine mahkûm eden hiçbir düzenlemeyi kabul etmiyoruz. Böyle bir düzenlemenin, hem kaybettiklerimize hem de gelecekte yaşayacak tüm nesillere karşı ağır bir haksızlık olduğunu düşünüyoruz. Bu nedenle, 27. maddenin yasalaşmasını engellemek amacıyla elimizdeki tüm demokratik ve hukuki yolları kullanarak mücadelemizi sürdüreceğiz.

Bu mücadele, yalnızca ulusal kamuoyu ile sınırlı olmayacaktır. Uluslararası insan hakları mekanizmaları, Avrupa Konseyi organları, Birleşmiş Milletler özel raportörlükleri, uluslararası hukuk kuruluşları ve küresel sivil toplum ağlarıyla işbirliği içinde; cezasızlıkla mücadele, yaşam hakkının korunması ve deprem suçlarının görünür şekilde yargılanması için gerekli tüm girişimleri kararlılıkla yürüteceğiz. Çünkü bu travmanın faili yalnızca binalar değildir; ihmaller, denetimsizlik ve sorumsuzluk zinciridir. Bu nedenle adalet mücadelesi, hem yerel hem uluslararası düzeyde sürdürülmesi gereken bir sorumluluktur.

Susmayacağız, geri çekilmeyeceğiz, vazgeçmeyeceğiz.

Adalet yalnızca bir talep değil; bizim için varoluşsal bir zorunluluktur.

Bu zorunluluk, 27. madde gibi cezasızlık yaratma riski taşıyan düzenlemelere karşı mücadeleyi kesintisiz sürdürmemizi gerektirmektedir.

Sonuç olarak, deprem suçlarında sorumluluğu bulunan kişilerin infaz indirimi, erken tahliye veya denetimli serbestlik yoluyla ceza kapsamından fiilen çıkarılmasına yol açacak herhangi bir düzenlemeyi kabul etmiyor; hukukun üstünlüğü ve toplumsal barış için 27. maddenin ya tamamen tekliften çıkarılmasını ya da deprem suçlarının istisna edilmesini zorunlu görüyoruz. Bu yalnızca ailelerimizin değil; bu ülkenin adalet duygusunu taşıyan herkesin ortak sorumluluğudur.

Adalet Peşinde Aileleri Platformu